

«Պարտ է սանձել զբարկութիւն թէպէտ և 'ի վերջինս բարբոսեալ ու»
Հովհան

մեռած էր. և կր սոսկայինք շատերուն հետ տեսնելով որ առանց սրբութեան կր մեռնի, այնքան թախանձանօք և ժողովեամբ խնդրելէն զինի. Եւ այց Լստուած որ կր կամեր անոր այնքան արդար եւ եռանդուն իղձը վարձաւ արեւ, գրեթէ հրաշքով մը բոլորովին այդ ջղաձգութիւնը գաղթեցունելէն վերջը, իւր բոլոր դատողութիւնը իրեն դարձուց, այնպէս որ կարծես թէ կատարեալ առողջ էր. որուն վերայ Պ. Եւղովղդապետը Արքութիւնը հետը մտաւ եղբորս սենեկին մէջ և աղաղակեց. «Լ'ա այն՝ որուն այնքան ցանկացար ու Լ'ա խօսքը բաւական եղաւ զանիկայ արթնցունելու, և երբ Պ. Եւ մօտեցաւ որ ապ, վերջին ճիշդ մը ըրաւ եղբայրս ելաւ և կէս նստաւ որ յարգանք ընդունի Արքութիւնը. Պ. Եւ հաւատոյ գլխաւոր խորհրդոց վրայ քանի մը բան հարցուց սովորութեան համեմատ, որուն եղբայրս յստակ կերպով պատասխանեց. «Լ'ա, Պ. բոլոր արտանց կը հաւատամ այս ամենուն ու յետոյ ընդունեց Արքութիւնն ու վերջին օծուած այնպիսի փափուկ գգայմամբ, որուն արտասուքը վկայեցին. Լ'ամեն պատասխանելէն և Պ. Եւ չնորհակալ ըլլալէն զինի, երբ անիկա սրբաւոր փով զինքը օրհնեց, ըսաւ՝ «Թող Լստուած զիս երբեք չըլբանէ ու Լ'իկայ իւր վերջին խօսքը եղաւ, վասն զի Արքութեանէն քիչ մը յետոյ ջղաձգութիւնը սաստիկ կերպով բռնեց զանիկա և այլ եւս չըթողուց մինչեւ իւր մահը, որ եղաւ 1662 օգոստոս 19 ին, առաւօտեան ժամանակ, և հաւասակաւ 39 տարի 2 ամիս.

Ի սկզբանէ անաթի հետամուտ գալով մարդկան բարւոյն և օգտակարին փութացին գերիմաստք 'ի նոցանէ 'ի հանձարոյն իւրեանց նշխարս պատուական թողուլ և ապագայից 'ի դիւրութիւն նոցին և յօգուտ անձանց զորոց զփորձ օգտակարութեանն և զանհրաժեշտ պիտանութիւն ինքեանք իսկ առին 'ի կենցաղավարութեան իւրեանց և աւանդեցին մեզ խրատս և պատուէրս պիտանիս և օգտակարս 'ի կեանս մերում:

Եւրոց և Հոմերոս գերահանձարն 'ի քերթողս նախնի դարուց որ բարեխրատ հանգիսացաւ յամենայն 'ի բաւնըս իւր կշտամբիչ մոլութեանց եւ դրուատիչ առաքինութեան, և ամենայն որ միանգամ զհետ ընթացաւ բանից նորս, արգաթիս պատարունս կթեաց և շահեցաւ գողցեալ զամենայն զկարեւորս՝ կենցաղավարութեան ու չինչ երբեք մնասեալ, բազում անգամ բազում լիճակայ իմաստուն բանս և ազդու խրատս, որք անշուշտ մատուցանեն զօգուտ գործադրողին յորոց մի է և այս անսուտ լիճիւ թէ, «Պարտ է սանձել զբարկութիւն թէպէտ և 'ի վերջինս բարբոսեալ ու»

Եւ յաւիքն թէպէտ յակամայս ներգործէ երբեմն կիրք բարկութեան 'ի մարդիկ, և բազմցս ըստ սահման համբերութեան անցանեն, սակայն ունին և նոքա զօրութիւն բանի, նոյնին հաւառակեալ կրից, 'ի բաց արտայնէ յանձանց զպատուհասն որ անշուշտ ունի հետեւիլ բարկութեան. թէ և սաստկագոյն եւս իցէ յուղումն կըրից և թէ իցեն եւս իրաւացի առիթք

Ս. Ս. Տ. Իսթիմար
Տէգրանի բոլոր

բարկանալոյ, դարձեալ մի հայտառ-
կի նմա, այլ վեհանձնաբար իշխել և
թոյլ տալ բանին որ արդար իշխանն
է ք զի հրամայեցէ կրիցն դադարել
առ վայր մի մինչեւ խորհուրդ կալցի
իմաստութիւնն զմանէ վասն որոյ
յուզեցաւ :

Վասն զի յուզեալ միանգամ կրից
բարկութեան, ոչ կարէ բանն հետա-
դառնել զճնարտութիւնն. քանզի բա-
նըն որ ի մարդ, նա որոշէ ընդ օգ-
նութեան և ընդ միատակար, նա գիտէ
իրաւունս առնել զոկերոյն. յայսմ ալ
ներեւ տեսանի ամենեցուն ճնար-
տութիւնն անձխտելի իրեւ ի հա-
յել. և զի բանին չիք տեղի ի կիրոս
վասն զի որդէս ալիք կատաղիք շար-
ժեալք ի սաստկաշունչ հողմոյ հիւ-
նիսայնոց ստատկացոյն իմն ծփանօք և
մակընթացութիւն յանկարծակի ծած-
կեն զգաւարձալի շեմելիս ծովափնեայս.
Կ որպէս ամպ թանձրամած և թուխ
ձգեալ և տարածեալ ընդ անհուն ըն-
դարձակութիւն մթնադրոտին գողա-
նայ յաչաց զհորիզոնն պայծառաշող
սկնահաճոյ անթափանց ի ճառագառ-
թից արփենիցն, որպէս և յուզեալն
կրից քողարկեալ ծածկէ զտեսութիւն
մտաց, որով թանձրանայ խաւարն ի
մարդ, և հատեալ զթել իմացման և
ճանաչողութեան դադար տայ առ-
ժամ մի իմացականին ներգործու-
թեանց, որով միայն մարդն ի մարդ
որոշեցաւ. ուստի գործէ այնուհե-
տեւ վայրապար ըստ թելադրութեան
բնութեան, զոր անմիջական կորուստ
մարդկութեան համարիլն է անտեղի,
ըստ որում բնագոյումն է անդ գործող
և ոչ կամայական ազդեցութիւն, զի
ուր չիք ներգործութիւն մտաց, չիք
անդ կամական ներգործութիւն մարդ-
կան. ուր չի մարդ յայլ նոր իմն ա-
րարած, տեսակ ինչ կենդանւոյ յա-

ւելեալ ի կարգ մարդոց. որում նմա
նի արդեօք արտաքին հանդամանօք
ինչ և կազմութեամբ, բայց չունի
զէական տարբերութիւն նորին, եւ
անարժան այնմ մեծի անուան, որ ի
նչինս համարի երբեմն ի տգիտաց մե-
այն. Ըրդ որովհետեւ ի յուզեալնս
կրից դադարին ի մարդն ներգործու-
թիւնք մտաց, ապա չիք բանին տեղի
ի նմա, և զի բարկութիւն ոչ այլ ինչ
է՝ բայց եթէ յուզեալն կրից, ապա
բարկացոյն ի բարկութեան իւրում
հաւասար անասնոց անմասն է ի բա-
նէ, և ոչ կարացեալ որոշել ընդ չա-
րուն և ընդ բարի՝ միլ ի բերմանէ բը-
նութեան յորում գրեթէ սխալէ յա-
րաժամ, միասեալ ընկերին և վտան-
գեալ զանձն իսկ. Եւ եթէ դէպք ի
յօգտակարն ձգեսցեն երբեք, դար-
ձեալ ոչինչ շահ անձին է նորա, զի
ոչ ունի զգալ ինչ բերկրութիւն, ի
սրտին զոր մի միայն մատակարարէ
խոհական խորհրդածութիւնն. և զի
որոշեալք իւր չեն որ յանգին ի կա-
տար, այլ տյօք յաջողեցաւ այն ի
բերմանէ բաղդի, և վաղեմ դէպք կոր-
ծանեն զայն, ուստի այնուհետեւ ոչ
այլ ինչ ունի, եթէ ոչ ցաւ և զիջ
անօգուտ :

Իսկ ընդ հակառակն եթէ երկա-
նամտեալ սանձ ի կղակարկցէ նորին
ամենհացեալ կրից համբերութեամբ
վեհանձնակաւ, չիք այլ եւս տարակոյս
զի միտք ոչինչ վտանգեալ ուստեք
պատաղեսցի ընդոյր յընտրութիւն
բարւոյն, և խորհուրդ ի մէջ առեալ
նուրբ հայեցողութեամբ դիտէ թէ
ուստի իցէ ծագումն այնր վրդովման,
և տեղեկացեալ քաջապէս թէ առ-
տգիտութեանն յոչ կամաց ընկերին
թելադրեցաւ, յուշ անէ անդէն բը-
մարդկութիւն, և թէ զինչ պարտք են
նորա. այնուհետեւ առաջի նկարին

նմու ամենայն արարք մարդկան յոռիք
և բարիք, յորս իմաստասիրաբար նը
կատեալ գտանէ 'ի նոյն զնական թե
լազրու թիւն գիտակցութեան, և ա.
ռաջի ելանեն նմա համայն վիճաբառ
բոյականք ցուցանել թէ զոր արժան է
առնել, անդուստ լսել լինի յունկն
նորա ձայն 'Բրիստոսական քարոզու
թեանն թէ "զոր կամիս վասն անձի
նոր, զնոյն այլում արասցես ու 'Լսող
զանգակ ազգարար 'ի ներքս 'ի հոգւոյն
հարկանի եթէ "արգարեւ չի բարե
բարութիւն արտաքոյ քան զայս, գործ
արժանաւայել մարդոյ ու և միահաղոյն
ծափաձայն աղաղակաւ արտաքս ընդ
բերանն հնչեն խորհրդական անդամք
գաւառաստանի նորա եթէ " 'ի հերոսն
հետէ փափաքէր այդմ մարդ և զար
դիս եղիտ և նանեաւ ու 'Ասան զի 'ի
քնու թեան չիք զգու թիւն անգործ, և
զի քցու թիւն զօրութեան բաղձանաց
լինելն 'ի մարդ անժիտել իմն է ճը
մարտութիւն, ուստի յորժամ զ
բութիւն բաղձանաց վայելչականն
յաղթեաց թեւադրութեանց ոչ վա
յելչականն, 'ի բերկրութիւն համա
կի անձն համայն ընդ արժանաւորու
թիւն գործոյն, տեղէ ասն անդէն
կիրք ազգի ազգի չարեաց թեւադրիւք.
'ի բաց բառնի տգիտութիւնն հան
դերձ ամենայն հետեւութեամբ
իւրովք. չունի անդ էութիւն թը
աւառութիւն և սերմունք նորա. ու ի
սան դատաւորք մոտց չթողու
երբէք 'ի ձեռաց զվայելչագործու
թիւնն, որ զայն բերկրութիւն (ս
բում անձկայք 'ի սկզբանէ) յիւնի առ
թեաց. և զի բուն առիթ վայելչագոր
ծութեան մարդոյ է մարդասիրութիւ
նը 'ի ներքս անուցեալ, զօրութիւն
զգենու ընդդէմ ատելութեան որով
ասեան մարդիկ զնմանիս իւրեանց,
արմատախիլ ջնջեալ յոյնն գրէ զնա

որ վայրենի գողանաց միայն է ներելի
'նգ. սահմանաւ իւրոյ մարդկութեա
նըն մտանէ այնուհետեւ մարդ որ ան
զուգական է մեծութիւն տնտեսազե
լի, անգ. ընկեր զնկեր ողջութեա
գրկախառն համաբար սիրոյ վայել
լին բերկրութիւն անսպառ, ուր յան
գի ճշմարտն երշնակութիւն :

Ընտանիք է այս յաւեժ բերկ
րութիւն, զոր 'ի նուաճիլ բարկու
թեան զգոյ երկայնամիտն 'ի սրտին.
Թէպէտ և տանեակ իյն լեզու եւ
բարբառ, որոյ կամք իյեն ճառեց
զարդեանց և զհշտին զգացմանց հաճ
բերաղին, բայց նմանութեամբ մարմի
յայտնել փոքր 'ի շատէ և ծանօթու
թիւն ինչ տալ զնմանէ այլում. աւտի
առ 'ի պարզել սակաւ ինչ զգաղափար
այս բերկրութե' հայեցողք 'ի գաշտ
պատեբազմի. զի որպէս անդ զօրտե
լուն որ յերկայս լեալ վասն յաղթու
թեան զուշ իւր և զուշարգութիւն
հնարի 'ի ձեռս անել նկատելով ըն
հանգաման թշնամեցն երբեմն պար
տութեան և ամենայն անձամբ զհետ
սնդի յաղթութեան, տաքնապեալ
'ի ծփան խորհրդոց անգագար ըն
թանայ առ զօրական կարգայ, փոք
յաղթութե' կամի հարկանել և լքանի
զբանակն 'ի փախուստ տեսեալ և ըզ
թշնամին զհետ նորա պնդեալ 'Ա
բրտին զօրանայ 'ի տեսանելն զի բա
նակն փախոտական արիական իմն ար
տապնդութեամբ վառահայեալ 'ի յաղ
թութիւն գիմէ 'ի վերայ թշնամեցն
անվիհեր սրտիւ որպէս սլանայ քաղէ
'ի վերայ տատարակի խուսելոյ 'ի մագ
բաց անտի նորա, և հասեալ 'ի վերայ
պատեբազմեալ բարկսրով բաղկոք իւ
րովք ընդդէմ զօրութեան թշնամեցն
ստանայ զյաղթութիւն ամենայնիւ
պարտեալ զթշնամին 'Առ ահա ծա

գեղաւ բերկրութիւն տնմեկնելի ՚ի սիրտ պարտադին և տրամութիւն ան նկարելի խոցեաց զսիրտ պարտելոյն . այսպէս և երկայնամիսն բազում ճըլ գամբ ընդդէմ բարկութեան սգորեալ , հուսկ եւրեմն ասնձեալ նուաճէ եւ բերկրութիւն անձաւ զգայ ՚ի սրբ րին . և որ անմիտն է , իւրով անասնձ բարկութեամբ տրամտութիւն անձին բերէ : Եւ ստի որպէս իոյս տայ զօրա վոր ՚ի պարտութենէ խանդակաթ ընդ յաղթութիւն , պրպէս և մարդ պոր տի սանձել զբարկութիւն թէեւ յան չափս գրգռեալ իցէ խուսելով իմն յե րեաց շարութեանցն սրբ հետեւորդք են նմին :

Ըստպէս և Լճիլէս , որոյ զօրութեանն չէք հնար զդէմ ունել , ՚ի մար տին Տրովադայ ՚ի զայրոյթ շարժեալ ընդ զրկանս Լորիդեայ Լճամեմեայն արքայի , սանձեաց զիրաւացին զայն զայ րոյթ պատենին յանձնեալ զսուր , զոր եհան երբեմն անտի բարկութիւնն բորբոքեալ արատել զպատիւ և զարգ անձին իւրոյ սպառեալ զկեանս ար քային , որ այսու զիջմամբ հանդար տութեանն կրկնապատկեաց զուր ան ձին , մինչեւ յուր արկանել զգետ ար քայն ամբարտաւան որ ՚ի նպատամու րին զհզօր բազում նորա յօգնութիւն աղեքսէր ՚ի պարճանս մարդկութեան , յորոց իսկ գովեալ գրուատեցաւ ՚ի գործս իւր արժանաւոր հանդիսացեալ . Օյս բան Հովերի ՚Կաւիթ իսկ հասարակեաց յասելն թէ՝ « Լար կանայք և մի մեղանէք » , որ է սան լ յատումն ձեր լիցի ՚ի պաշտպանութիւն և ոչ ՚ի վրէժխնցրութիւն : Եւ Տէրն մեր Բրիստոս յատուածային քարոզութիւնս իւր առաւել եւս ետ հաստատութիւն ճշմարտութեանս այ սորիկ ամենագիտութեամբ իւրով թէ՝ « Լմենայն որ բարկանայ եղբոր իւ

րում աստապարտուց , պարտաւոր լի ցի դատաւանդի » Օյս ստաց Տէրն ընդ նսինի պատուիրանին , որ հրեա մայէ մի սպանանել , զի գիտէր թէ բարկութեան են ծնունդք ամենայն մարդապանութիւնք և այլ բազում շարիք :

Լճիլէս որովհետեւ մարդիկ բանա կանութեամբն ճանաչէն զարի , եւ ամենայն զօրութեամբ իւրեանց խոց տան յանբանութենէ , և այսմ ամեա նային խորհուրդն է միայն որոշիչ , ուս տի զօգտակարն գործել սլարսին մար դիկ զխտութեամբ առ ՚ի տարբերի յանբանից , և զի երկայնմտութիւն և անդ որութիւն պատէ զարթուցիչ խորհրդոց բանին , և միակ միջոց բա րեգործութեան , ապա երկայնմտութեան և հանդարտութեան պէտք են մարդկան առ ՚ի գործել զարիս , եւ եթէ երկայնմտութեան պէտք են ՚ի բարեգործել , ապա սանձել արժան է զբարկութիւն՝ թէպէտ և ՚ի գործինս բորբոքեալ , զի ՚ի բարկութեան չիք տեղի բանին , և ոյր չիցէ բանին խոր հուրդ , ամենայն ինչ անասնական են անց , զի ոչ մարդ . այլ բնադրու մն թ շարժիչ և գործող :

« Բնն զտխալէ տնմեղանէ և երբեմն զտխալս ուղղել »
Թիւն »

Որովհետեւ բնաւ չսխալին ան կարելի ըլլալով վճռոյն ստորդ ըլլալն աշխարհս փորձով ուսած է և ընդգծ նած , ուստի և վճռած է թէ քիչ ան զամ սխալին պիտի ըլլայ իմաստաւ րութիւնը , նորին հետամտեա եղբայրք միշտ պիտի ջանան որ շատ անգամ սխալելէ ազատ մնան , և այս ինչով և եթէ ոչ սխալն ուղղելով Լճիլէս որում

արդէն սխալելէ ազատ չեմք, որովհետեւ անոքս եւ տգէտ ծնաներով ամենեւին ք փորձով միայն կը սովորեմք բաբին ու չարը կամ թէ ըսել նոյն ինքն փարգկութիւնը ։ Իսկին մը հետեւեալ թիւնը զոր չեմք գիտեր եւ կը գործեմք, մեզ անծանօթ է ։ և կը հետեւի որ մեր յուսացածին հակառակն ալ յառաջ գայ, որ սխալանք է ։ Սխալանաց վնասը ձեռք կը բերուի ժամանակին զայն ուղղելով, բայց ասոր մէկ մեծ պայման մի եւս կայ որով միայն կրը նամք շահաւոր ըլլալ ։ այն է փորձառութիւննիս երբէք չմոռնալ սխալ ըսածին միտք պահելով միշտ ։ Երբ այս առաւ որ սխալը կը մոռնամք վաղը, հետեւեալ օրը վերստին անոր մէջ ընկնելու փոսնգը կը պատրաստեմք մեզ ։

Չսխալելը կամ շատ քիչ սխալելը շատ դժուար է ։ սակայն կ'ըսէ « Լ. խոստութիւն ամենայնի յաղթող է ու նաւ մը չէր ազատէր երբէք եթէ երկինքը նորս կողմը շանթ արձակէր, սակայն կը տեսնեմք հաս փորձով որ շանթի մը վտանգէն անվնաս կ'ազատի նաւ մը միայն մագնիսով մը, այսպէս եւս եթէ գիտես աշխատիլ, գիտես եւ վայելել, այս է չսխալել շատ ։ « Իւր գագարին աշխատութիւնը, գագարին անդ եւ փոյնը ու, փսն զի աշխատութիւնն է վայելքներու մագնիսը ։ Չսխալել եւ վայելել հաւասարապատիւ պիտի համարեմք ։ Կը բամբասեմք եւ կը բամբասուինք, և ինչո՞ւ չեմք վայելել ։ Երդէն բամբասել եթէ քիչ մը իրաւամբ է սխալ մը ճանաչել ըսել է, և սխալը ճանաչելուն պիտի հետեւի վայելելը, և երբ հետեւի, քսել է որ աշխատութիւնը դադարած է ։ ուսանց աշխատելու հաց անգամ չկայ, որ մարդուս կենաց պիտոյքներու առաջինն ու ամենակարեւորն է ։ եթէ առարկելու ըլլամք որ ծոյրերը չեն աշխատիր եւ կ'ապրին, սխալ է ։ բայց միայն ծոյրերն ապրինաւ որ եւ տգէտ կ'աշխատին ։ հետեւեալս ապրինաւ որ եւ քոզեղ կ'ապրին ։ Իրեն համար աշխատութիւն մ'է ըսաւ եւ անշարժ կենալը, որով կ'աշխատի համարել տեսնողը թէ կը պարտաւորին անոր որդի միլ ։ և այս ողորմութիւնն անկարելի է ըլլալ ։ եթէ խղճմտանքին չարմիք ։

Կ'առաջիկ կ'ըսէ թագաւորն ինչ կաւ կանգնեցու պաշտօնեայն, և ահաւասիկ պաշտօնեայն ինկաւ թագաւորն յարեաւ ։ Թագաւոր' որ լսել է փողովդեան կենաց վրայ թագ ըզգեցող, կը մերկանայ նոյն թագը բնայպէս, երբ չսորհի որինաւորապէս նոյն թագն զգեցուցանող փողովդեան կենանքը ։ Եւսն զի թագն է նոյս կենանքը, երբ կենանքը փառագուրեւ ըլլայ, կ'արտոյի մանաւանդ թէ կը նուազի և կենանքը ։ Սակայն քննչէմ կ'ինկնայ եւ քննչէմ կը կանգնի, պատմութիւնն ներք ասոր շատ օրինակները կը դատարմէ մեզ, որ թագաւորը որ եւ ինչ տկաքութեան մի ասիպեալ ուրիշ անձի մը փառահացու իւր խորհրդերը և նա անուղիչ խորհեցաւ հարկաւ որ փողովդեան կենանքը վնասուեցաւ ։ և այս ինչո՞ւ ։ « Եւսն զի փարձկան է և չէ փոյթ նմա վասն ոչխարայն ու Իրեն միայն մէկ սխալար պատրաստելու համար կընայ զոհել նա թագաւորին կամ ուրիշին հարկուր կամ հազար ոչն խորհրդը և ։ « չէ փոյթ նմա ։

Որոնք' որ իրենց գործն ուրիշին յանձնելու հարկին տակն են ։ Թող զգուշանան, ընտրութիւն ընելը բաւական ծանր գործ է ։ այսչափ բխրաւ որ անձանց միջոնաւոր յատկութիւնն իրար պէտք է զննել իմանալ ։ և այս ինչով, եթէ ոչ կենցաղավարութեամբ, ինչպէս սր յնենն կ'ուսուցանէ ։ Եւ թէ' առանց երբէք ըննելու պիտի յանձն

նեն գործ մը մէկու մը, ԿԼԱՅԻՆԻՆԵՆ
տեւ անհոգ եղիւր կամ պիտի կործա-
նիս կամ կանգնիս. որովհետեւ շատ
գոգաբարձ պիտի պատահի որ նոյն
միաս Գատմութիւնը քաջուպէս եւս
կը հաստատէ ինչ որ կը լսես ընթերցող:

Եւս Գրոտտեհիլաս կը ջանայ կորսն-
ցնել ԶՎԻԿՈԼԵՆ ՆԵՆԳԱՆՈՐԻՆ ՏԻՆԻԿ
րատաչ գործակցութեամբ և այս ինչ
չու, որպէս զի Իդոմենէս ինկնայ և
ինքը նշանաւոր գործ մը գործած ըլ-
լայ որ միակ է անօրէնութիւն. Սա
կայի ինչ օգուտ, եթէ ոչ Եթենաս
գէթ ժամանակը պիտի յայտնէ նոր
Իդոմենէսներու նորատեսակ Գրոտե-
սիլասները:

Եթէ ինչպէս որ կ'ըստի այնպէս
ալ շարունակելու յաջողութիւն մը
ձեռք բերէ Գրոտտեհիլաս մը, աշխարհ
այնուհետեւ շատ հեծելու է, օակայն
նոյն ինքն թագաւորաց կարգէն եզոյ
բռնաւարները չյաջողեցան նոյնը ձեռք
բերելու. սէր կը մնայ ասորին կարգէ
յառաջ եկած նուազագույն պաշտօնեայ մը.
քանի որ աշխարհը փոփոխութեան
ենթակայ է և մասնաւորօրէն որոտեռուն
զարթնալու է և գարմանալ. որ ինչպէս
կ'ուսանիմք փարձով մէկէն 'ի մէկ եւ
գրեթէ յանկարծ ձեռք կը բերէ իւր
վտանգաւորը: Զարցնելու կէտ մի եւս
կայ:

Եւսպիսի հասարակութեան մը վը-
տանգ բերող Գրոտտեհիլասներուն ին-
չու այնչափ քաջոր է և փափարելի
միշտ իրենց կրիքը շաւղին մէջ յա-
ռաջանալու զգացումը, և ինչու եր-
բէք չեն դադար մեղմանալ և չեն ալ
մեղմանար իսկ. այլ մեկէն 'ի մէկ կը
գահալիմին գրեթէ բարձր կայանը
նէն. Ս' տան զի սորա խաբելով կ'ըսիլը
սին յառաջէլ. և իրենց այս խաբեու-
թիւնը (անգամ մի յաջողեցին վերջը)
ամենայն փութով կը ջանան երեւան

չնանել: և աղէկ կը թելադրէ իրենց
բնութիւնը ինչ եղանակաւ կրնան ա-
ւելի դիւրաւ յաջողիլ իրենց նենգա-
ւոր խաբեութիւնը յօգուտ անձանց
գործածել պատրելով Գրոտաչ տե-
սութիւնը, իրենց կրիքը կ'ըստին յա-
գեցնելու նախ տկարներու վրայ, և
րոնք չգիտեն իրաւունք պահանջել և
խաբեութիւն յայտնել կամ լաւ եւս
ըսել նենգաւորներ իսպառակել, Կը
ճնշեն երկրորդ անգամաւ, կը լռեցնեն
երրորդ անգամին, այնպէս որ տեսած
նուէն պէս փախչին այսպիսեաց գէմքէն
Եւսպէս յաջողեցին յետոյ կ'սկսին եր-
կրորդ կարգի մը, ասոնց շարքին մէջ տեւ-
նելով գուցէ մէկ բաններ, որ գիտեն
անոնց պատասխանել, և ատենի մը
առջեւ իրենց արարքը դաւաճ, գի-
տեն ուրիշ միջոցաւ մը այսպիսիներն
ալ խաբեաւանել, և այս ուրիշ միջոց
մը չէ, բայց եթէ նպատակ անոնց
պէտք մը կարօտութիւն մը ունեցած
ժամանակին զայն հոգալով, ասդիմն
ալ անիմաստ մարդ մը չխորհիլ երբեք
իւր արժէքը, և կարօտութենէն ստի-
պեալ նպատակ մը ընդունելով, նոյն ինչ
քնն նպատակին կը գողնէ իւր հար-
իւրապատիկ իրաւունքը, և կը լռէ
գարձեալ, և ոչ միայն կը լռէ, այլ
կը ջանայ ևս իւր գործերովն անոր ի-
րաւունք ալ տալ. անմիտ, Եւս, ըն-
դունեցիլ նպատակ մը, սակայն այսու-
հետեւ նոյն ընդունածիդ հարիւրապա-
տիկը աւար ստալու վտանգին մէջ կը
գտնուիս, Բնչ շահ է քեզ մէկ աւել-
լի առնուլ և հարիւր աւելի տու ժել-
աւելի խելայիութիւնն այն է որ զգու-
շանաս քու իրաւանցդ, երբեք չգող-
ցնելէ ետքը, անոր յոյսն ալ բոլոր-
վին կորես, հոգ չէ եթէ նա յոռա-
հատ մեռնելու ալ ըլլայ, վասն զի ինչ-
պէս տգիտութեամբ մէկուն հարիւր
տու ժելն երախտագիտութիւն չէ:

այսպէս ալ գիտութեամբ մէկուն հարկեր չտուող զգուշութիւնք ապե-
րախտութիւն չէ, գու ինչո՞ւ կը վախ-
նաս, հասարակաց կտրծիրքէն, որ զքեզ
չգառապարտեն, ոչ, ամենեւին ոչ,
հասարակաց քառաղութիւնն է միայն
որ ամենեւն ալ կարծեացն ունկնդիր
ըլլալ կը ջանայ ուղեւոր :

Իսկն դարձեալ կարգ մը մարդիկ,
որոնք էապէս գիտեն թէ ինչ կը գոր-
ծուի քաղաքին մէջ, տարիցն անոնք ոչ
երկայնամիտ ըլլալով բաւական ուշ կը
յայտնեն իրենց կարծիքը թէ ինչպէս
կը ճանաչեն գործածը, թող ճգնի
ներեւորը ճանցնելու թէ իրեն տեսած
գոյծը տեսնող մը չկայ : Երբ քաջ գի-
տեն որ իրմէն աղէկ գործողներ ալ
կան, իսկայն լուսութիւնն է որ իրեն
արձակ ժամանակ տուած է ամեն կող-
ման գլուխ զարնելու :

Իրաւունք ունկը չյայտենալու ըն-
թերցող, որովհետեւ ծածուկ խօսքե-
րը յապուրդ մը չեն տար, մանաւանդ
թէ կը տագնապեն ալ : ուստի քեզ բաց
պիտի զուրցեմ որ մեր քաղաքը գու-
մար մը ունի որով տարուէ տարի իւր
հարկը պիտի վճարէ, իսկայն իրեն
այս որոշումը չգործադրուելէ զսա վը-
տանգի մէջ ալ է : Բայ որով չը կըր-
նար հասարակութիւնը խառն 'ի խա-
ռըն անոր հոգը տանիլ, յանձնած է
իւր կողմէն յանձնաժողովի մը, և այ-
սոր յանձնաժողովը փոխանակ ջանա-
տա որ գումարն իւր գործը լնցնելէն
վերջը հետզհետէ աւելնայ, այնպէս
մ'աշխատած է որ շահելիքը կըր-
նընցնելէ յետոյ, որուն հասարակու-
թիւնը Թերեւ կրնայ առանց նեղա-
նալու ալ ներդառիմ ըլլալ, դրամա
գլուխը եւս ջնջեր է բոլորովն :

Իւր մնաց հապա սորա շահը, որ
կը կարծէր թէ հասարակութեան օգ-
տին միայն կ'աշխատի, և կը գանգա-

տէր իսկ որ հասարակութիւնն իր յար-
գը չէր ճանաչէր : Ինձիմ, կը կարծէիր
որ հասարակութիւնը խորհելու կարո-
ղութենէ ամենեւին զուրկ է, և եթէ
պատառն անգամ ուտէիր պիտի չխա-
սի ու չկարենայ խօսիլ : Իսկայն այսօր
կը տեսնես և փորձով կը համոզուիս
որ հասարակութիւնն իր հաշիւն ու
ղել գիտէ և կ'ուղէ, և գու իս որ
ոչ կրնաս փախչիլ և ոչ կրնաս հաշիւն
ներկայանալ, տարակուսած էք թերե-
ւեւ թէ ինչ պիտի ընէք : « Ի՞նչ ա-
րարից զի տէր իմ հանէ զանտեսու-
թիւնս, գործել ոչ կարեմ, մուրանալ
ամաչեմ » : Ի՞նչ տարակուսիք երբեք,
այն սովորաւոր ան պարծանքը մէկ դի-
ւրէք, ահա այնուհետեւ հասարակու-
թիւնը կրնայ Ձեզ ներդառիմ ըլլող
Ձեր թերին մեծանձնութեամբ մը, և
Ձեզմէ աւելի կարող յանձնաժողովի
յանձնելով իւր գործը զոր գրեթէ
բոլորովին ունիացուցիք, ըստ ժամու-
պահանջէ այնուհետեւ իւր հաշիւը
և ստանայ ըստ կանոնի, եթէ ոչ մինչ
չեւ հիմակուան ճանապարհի ելքը, ո-
րուն տեղեկացաւ այսօր, ուրիշ բան
չէր եթէ ոչ ջնջումն իւր դրամագրե-
խոյն, որ միակ էր իւր կենաց պատ-
րաստութիւնը, և որուն գործադրու-
թեանը միջոցին սխալեցաւ մեծապէս
« Ի՞նչ զգիտելու պանծագոյն է երբե-
մէն զսխալանա ուղղելու » : Իսկ 'ի գէտ
կու գայ քեզ արգոյ հասարակութիւն
Խօշնի այս կարճ ու երկայն խօսքը
կարճ, ըստ որում վեց կամ եօթն բա-
ռերէ կը բաղկանայ : երկայն, ըստ ո-
րում բազմաժամանակեայ և երկայն
փորձառութեանց տրդիւնք ըլլալով,
մեծամեծ արդեանց է արտագրիչ : ո-
րուն հետեւողները միշտ շահելով
կրկին կրկին խրատներ արձանագրած
են իրենց ապագայ անեւոյց : Թէ ան-
կարելի է մարդկանց համար չսխալել :

մանաւանդ մեծամեծայ համար, ըստ որում նոցա գործը մարդկանց հետն ըլլալով, այսինքն շատերուն առանձին առանձին տեսները գործը միայնակ տեսներու և կառավարելու վիճակած ըլլալով, և այնչափ մարդիկ ալ ըստ որում ուրոյն ուրոյն հասարակութենէ գաղտնի եղած իրենց մտաց բացարձակ հրամանին կը հնազանդին անշուշտ, գործը կը ծանրանայ այն աստիճան որ երբէք չէ յուսացուած, և չկրնար յուսացուիլ. զոր օրինակ կը կարծեմք որ այս ինչ մարդ մը այս ինչ գործի մը մէջ 13 խորդովիւն ունի. և այս ինչ գործն ալ 5 ջորովիւն ունի, մեր վտահալութեանը մէջ կը բազդատեմք թէ ասոր հետեւութիւնը $13 \times 5 = 65$ արժէք պիտի ունենայ. Սակայն հետեւութիւնը 45 կը տեսնեմք, այսինքն 20 նուազ քան զառաջինն, ըստ որում մարդուն խորդովիւնը որ 13 ըլլալ կը վտահալեմք զմեզ, կամ չէր այնչափ, և կամ իւր խորդովիւն 4 ալ ուրիշ բան մը արտադրելու տուած էր զոր մենք չէինք գիտեր, ահաւասիկ խաբուիլ, կամ սխալին այս է, (9 բան խորդովիւն $\times 5$ ջորովիւն գործոյն = 45 անխալէի հետեւութիւն է իսկ 13 վտահալութեան խորդի $\times 5$ ջորովիւն գործոյն = 65 ստացոյց) :

Աստի կը մնայ մեզ հնոց փորձառութիւնը, կամ մեր առաջին սխալը յօգուտ մեր մնացեալ ժամանակացը գործել, որով կորսնցունելէ ազատ մնամք : (Յուսահատիլը վնասի նշան է, նմանապէս ու անզգոյշ վտահալութիւն ոչ սակաւ վնասուց պատճառ. ուստի այս երկուքին միջակէտը գտնելու է, որ է զգուշաւոր վտահալութիւն, աչալուրջ հսկողութիւն, ըստ ժամու քըն նութիւն) :

Իւ դուք քաղաքացիք մեր, որ ձայներնիդ այնչափ բարձրացուցիք մինչև երկնից կամարին տակ ամպերը խռո-

վելու չափ, ահա յարմար ժամանակ, քանք մի խնայէք երբէք ձեր սխալն յօգուտ հասարակութեան գործել : որով պիտի կարենաք երջանիկ օրինակ մը տալ ձեր ապագային : (Իշտ քա՛նայու և աշխատելու է միայն, այնուհետեւ հետեւութիւնն յաղոգ է : Զոգ չէ որ հարիւրին մէկ մէջերնիդ նենգաւոր մը գտնուելով ձեր աշխատութիւնը փշայեղ ջանայ իր ճաշաւ կոցն յագուող մը տալու համար, ինչպէս որ իշամեղուն մեղուաց փեթակ մը մտնելով . . . (Ենչոգ եղիք այն պիտիները պիտի վերջանան ճաշակներն առնելու պատրաստուելով, դեռ չը յագեցած՝ պատառնին բերաններն պիտի վերջանան : Չկորսնցուցած շահիլը քիչ կորսնցունելով շատ շահիլէն աւելի լաւ կը դատին ումանք) :

Իւ եթէ ունիմք ճշմարտութեան սիրող ոգի, մենք եւս այնպէս պիտի դատարկը արդեօք. միայն մեր քրտանց արդիւնքովը բաւականանալով, զոր միայն կրնայ փայելել մարդ մը խղճի մը տօք և արդարապէս : (Ես դէպքը դրած եմք այս տեղ որպէս զի շատերը օգուտ քաղին, այսինքն անոնք ուր որ այս փորձն առած չեն, վերոյգրեալ քաղաքացեաց փորձառութեամբը շահեն : Կսն շատ ընկերութիւններ, որոնք զանազան նպատակներ ունին շահելու անձնական շահուց աշխատող ընկերութիւնները աւելի քիչ անգամ կը պատահին որ այս տեսակ կորուստ տան. քոյց հասարակութեան մը շահը իրեն նպատակ ունեցող ընկերութիւնք աւելի շատ կրնան հանդիպիլ այս տեսակ վտանգներու. ըստ որում եթէ միայն մէկ անհատ գտնուի իւր իրում բին մէջ անձնասէր, նա կրնայ չուսացուած վնասներ յարուցանել : (Իւ միայն զգուշութեամբ կը յաղոգեալ ազատ մնալ :

կան խօսքեր որոնցմէ չար կը հե-
տեւի . կան ալ շատ խօսքեր որոնցմէ
բարիք կը հետեւի . սակայն իմաստու-
նը կրնայ ասոնց ամենն ալ 'ի բարին
գործածել և շահիլ :

ԺԱՐԱՆԵԿԸ ԳՐԱԿԱՆՔ

Յօդպէէն մինչեւ 1) . Վաղաքս
սկսուած կառուղին ըստ կարեւրոյն
աւարտած է, և հիմա մնացած է միայն
կառքերու բանիլը , որ զանազան ա-
ռիթներով չը շարունակուի որ անընդ-
հատ . որուն համար քաղաքիս կառա-
վարիչ Վ սեմ . Վեամիլ փաշան խոր
հեցաւ սոյն ճանապարհի կառաց գոր-
ծադրութիւնն ընկերութեան մը յանձ-
նել որ անընդհատ շարունակէ 'ի դիւ-
րութիւն ճանապարհորդաց : Եւսեւս
պատրաստուած է պայմանագրութիւն
մը , և կրնայ գործը վրան առնուլ ու-
ղող անձ մը իւր կողմէն ևս եթէ ունի
պայմաններ՝ հաղորդել կառավարու-
թեան : Եւսեւսի պայմանաց թարգ-
մանութիւնը կը գնէր ամբողջ ընթեր-
ցողաց ներկայացնելու համար :

1 . Ով որ ուզէ Լըուսաղէմայ և
Լաֆայի մէջ տեղ եղած ճանապարհին
ձեռնարկութիւն ընելպէտք է որ գլխէ
Լըուսաղէմայ քաղաքային հասարակու-
թեան տեսչութեան :

2 . Յիշեալ տեսչութեանէն կ'ընդու-
նի ճանապարհը արդի դրութեամբ ,
նաեւ կառաց 3 կայարանները , որոնց
մին Լըուսաղէմ , միւսը Պապրիտ
կամ Պոլաղ բնակած տեղը , և երրորդ
Լաֆայ . նմանապէս 3 փոքր հին և 2
մեծ կառքեր , իրենց բոլոր անօթներ-
րով ու գործիքներով միատեղ :

3 . Ճանապարհին անցնող անառ-
նոց հարկը , նսեւ . կառքով ճանապար-

հորդող անձանց վարձն ալ ձեռնար-
կողին պիտի հատուցուին . Ճանապար-
հորդք կառքին առաջին աստիճանին
50 զուրուշ տալու են , 27ին 30 զու-
րուշ , փոքր տղայք մինչեւ 6 տարե-
կան՝ ձրի պիտի անցնին , 6էն մինչեւ
12 տարեկանները կէս վարձ պիտի հա-
տուցանեն , 13եռնաւորեալ անասնոց
ալ՝ ուղտին 60 փարայ , ձի կամ ջորի
40 փարայ . աւանակներու 20 փարայ
հատուցուելու են . բեռնաւորեալ չե-
ղողներէն ալ կէս վարձը կ'ընդունի ,
խաշանց համար ալ 5 փարայ կ'ընդուն-
ուի :

4 . Ձեռնարկողը իրաւունք ունի ,
այժմ գտնուող կայարաններէն 'ի զատ
ուրիշ կայարաններ ալ շինել իւր քառ-
կէն , ճանապարհի պիտայից համար .
շինուելիք անդերուն արամիք կառա-
վարութեան կողմանէ ձրի կը տրուին ,
եթէ նոյն տեղերը տերութեան ըլլան :

5 . Եւսեւսի տանիլ բերելու վարձ
հոխայի 10 փարայ հատուցանելու է :

6 . Ձեռնարկողին կողմանէ պաշ-
տօն վարողները , պարտաւոր են միշտ
հաւատարմութեամբ և յարգանքովա-
րուիլ ճանապարհորդաց հետ , պատիւը
սրաշտպանել , ու եթէ ասոր հակա-
ռակ բան մը նշմարուեցաւ , ձեռնար-
կողը եղած վնասուց պատասխանա-
տու է :

7 . Յիշեալ ճանապարհին գեռ-
շատ պակասութիւններ գտնուելուն ,
ամենէն առաջ պարտաւոր է ձեռնար-
կողը այն պակասութիւնները լցնել
մինչեւ որ ճանապարհը առաջին թա-
տիճանի հասնի , առանց պէտք եղած
շինութիւնները և գործողութիւն
ները 'ի գործ գնելէ զանալու , նա-
եւ պարտաւոր է ամեն օր թէ Լա-
ֆայէն և թէ Լըուսաղէմէն մէյ մէկ
կառք հանել , թէ պարտաւոր ըլլան թէ
լեյուս . իսկ եթէ քննութեանէ յետոյ